

Josip Bozanić. 2024. *Alojzije Stepinac – žrtva za budućnost. Pastirsko pismo i homilije o Stepinčevu 1998. – 2023.* Zagreb: Glas Koncila i Kršćanska sadašnjost, 400 str.

Hrvojka Mihanović-Salopek

Put i putokaz Glasnika Božje istine

U svojem prikazu knjige *Alojzije Stepinac – žrtva za budućnost* uzoritog kardinala Josipa Bozanića krenut ću u skladu sa svojom književnom strukom od književnooblikotvornog aspekta objedinjenih propovijedi. Ako strogo retorički analiziramo strukturu sabrane homiletičke građe, riječ je o trideset propovijedi kardinala Bozanića od 1. ožujka 1998. do 10. veljače 2023. godine, uočavamo da je svaka propovijed izvrsno kompozicijski oblikovana. Propovijed redovito započinje uvodom u tematiku, što odgovara latinskom retoričkom dijelu *expositio*. Iznese misli uvijek se potkrepljuju svetopisamskim sadržajem i duhom evanđenja, što odgovara retoričkom dijelu *confirmationis*. Često su u propovijedima citirane misli različitih crkvenih otaca i svetaca te rimskih papa, što predstavlja *testimonium*, te na kraju homilije imamo retorički dio *conclusio* ili *epilogus*, tj. zaključak u kojem se slušateljstvu ili čitateljstvu pruža pouka i po-

ticaj za nasljedovanje našeg hrvatskog blaženika i svetca kardinala Alojzija Stepinca.

Stil kardinala Bozanića odražava visokog intelektualca koji je znanstvenom preciznošću duboko uronio u hagiografsku građu o kardinalu Stepincu, u povijest njegova razdoblja i faktografiju, a istodobno su njegov stil i jezik jasni i jednostavni, kako bi ih svaki vjernik mogao razumjeti i upiti u svoju svijest i savjest. Međutim, iako književne stručnjake i homiletičare plijeni umijeće oblikotvornog razlaganja kardinala Bozanića, vrhunac dojma njegovih propovijedi nose impresivne ideje i misli te jačina ove knjige plovi na krilima snažne poruke. Zbog toga u obilju dojmljivih propovjednih promišljanja u nastavku prikaza trebamo istaknuti barem pojedine, iznova sagledane, izvorne poticajne misli.

Već u prvoj propovijedi naslovljenoj *Najsvidljiviji lik Crkve Božje u Hrvata* kardinal Bozanić izlaže na takav način Stepinčev životopis da i same etape to-

ga životopisa postaju značenjska ostavština za budućnost. Navedeno možemo pratiti u sljedećim primjerima. Kad spominje dobro vodstvo u ranom Stepinčevu duhovnom formiranju, a misli na isusovca Brunu Foretića i svećenika dr. sc. Josipa Lončarića, kardinal Bozanić upozorava i na današnju važnu ulogu svećenika u formiranju i odgoju budućih svećenika i mladih naraštaja laika. Kad navodi Stepinčev doktorat iz teologije i filozofije na Gregorijani u Rimu, kardinal Bozanić poručuje potrebu obrazovanja i neprestanog intelektualnog usavršavanja, što pomaže duhovnom spoznanju. Poznato je da je upravo po Stepinčevoj pobudi tada nadležni zagrebački nadbiskup Bauer 1931. godine utemeljio Caritas Zagrebačke nadbiskupije. Blaženi Alojzije Stepinac je od najranije djelatnosti imao izrazit osjećaj za pomaganje siromašnima, potlačenima, ljudima u nevolji, što nam danas i zauvijek pruža pouku da uvijek moramo imati srca pomoći potrebitima. Kao biskup koadjutor blaženi Stepinac zdušno je radio na povezivanju svećenika i katoličkih udruga laika, a to je i danas važan dio zadatka realizacije kršćanskog zajedništva. Kardinal Bozanić ističe: »Prije proklamacije II. Vatikanskog koncila i deklaracije iz 1948. o dostojanstvu ljudske osobe kardinal Stepinac je razmišljao koncilskim rječnikom.«¹ Napo-

slijetku, u diktatorskim režimima (fašističkom, nacističkom i komunističkom) blaženi Alojzije Stepinac bio je zaštitnik i glasnogovornik svih progonjenih, obespravljenih, zalažući se hrabro za ljudska prava i ostajući odan najvišim etičkim načelima Crkve i kristoljublja do smrti, a to je najviši svetački ideal mučeništva i uzornog svjedočenja evanđelja. Stoga kardinal Bozanić u zaključnom dijelu svoje propovijedi naglašava kako lik kardinala Stepinca postaje znakom vremena: »On je spasiteljski putokaz i svjetionik za Crkvu u hrvatskom narodu. On je bedem naše vjernosti Bogu i Katoličkoj Crkvi sa Svetim Ocem na čelu. On je uzor i ohrabrenje za pravo rodoljublje i vjerno domoljublje. On je nadahnuće za ispravnu ljubav prema svome narodu i za dosljedno poštovanje dostojanstva svake ljudske osobe.«. (Ibid. str. 37) U nizu svojih propovijedi kardinal Bozanić prikazuje kako je kardinal Stepinac više puta predvidio svoju budućnost pod znakom križa, ali se u svom pastirskom poslanju nikad nije pokolebao jer se oslonio na Boga kao zadnjeg gospodara povijesti i konačnog pobjednika te je odlučio do smrti ustrajati u vjernosti Bogu i Crkvi.

U brojnim svojim homilijama kardinal Bozanić se različitim dojmljivim citatima oslanja i na ostavštinu kardinala Franje Kuharića, koji je od 1970. do 1997. godine u dvadeset i sedam svojih propovijedi također nadahnuto tumačio vrline i uzornost blaženog Stepinca, čime se uspostavlja kontinuitet i daljnji

¹ Josip Bozanić: *Alojzije Stepinac žrtva za budućnost, Pastirsko pismo i homilije o Stepinčevu 1998.- 2023.*; Glas koncila i Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2024., str. 24.

razvoj proučavanja hagiografskih poticajnih misli posvećenih Stepinčevoj duhovnoj baštini. Primjerice u propovijedi naslovljenoj *Vjernička odgovornost obvezuje* iz 2013. godine kardinal Bozanić nadograđuje svoje misli u skladu s porukom i knjigom² kardinala Kuharića: »Stepinčev grob ne šuti, već govori istinu onom tko je želi čuti.«

S puno radosti čita se i propovijed kardinala Bozanića prigodom Stepinčeva proglašenja blaženikom 3. listopada 1998. godine u Mariji Bistrici, dok u propovijedi pod naslovom *Naš novi blaženik* kardinal Bozanić iznosi poantu beatifikacije: »Svojim ljudskim i duhovnim životnim putem blaženi Alojzije Stepinac svojemu narodu pruža svojevrstni kompas da bi se znao orijentirati. Kardinal Stepinac je ključna točka oslonca u koju valja upirati pogled da bi se njome nadahnjivali.« (str. 60). Pritom na više mjesta kardinal Bozanić podcrtava i mišljenje svetog oca Ivana Pavla II., koji je na-

glasio Stepinčevu nepokolebljivost u zastupanju ljudskih prava i načela evanđelja kao i u obrani istine: »Istina nije roba kojom se može trgovati.«

U propovijedi pod naslovom *Nasljedovatelj Kristov do mučeništva* (str. 59–64) kardinal Bozanić koncizno tumači logiku kršćanskog mučeništva: »Mučenik je onaj koji govori djelujući. To je njegov svjesni izbor, on je svjedok ljubavi prema Kristu.« Ujedno i zaključuje da »Crkva mora ostati usidrena uz svjedočanstvo mučenika i čuvati trajno njihov spomen, jer oni kršćanstvu pružaju najdosljedniji način izražavanja ljubavi.«

U cijeloj knjizi možemo pratiti impresivnu metodologiju povezivanja Stepinčeva doba s današnjim vremenom, tj. aktualnost i trajnost Stepinčevih misli za sadašnjost i budućnost. Kardinal Bozanić odlično uočava probleme današnjice i na temelju Stepinčevih govora i stavova paralelno pokazuje kako su Blaženikovi pogledi i danas aktualni, što više i danas su oni kompas prema kojem kršćani prepoznaju pravac ispravnog puta kroz život. Primjerice i danas imamo slučajeva u kojima se od strane neokomunističkih krugova Crkva želi protjerati iz javnosti u privatni kućni pritvor, oklevetati i isključiti iz odgoja mladih naraštaja. Tu nam kao orijentir iznova služe Stepinčeve riječi da laži ne mogu zatamniti istinsko svjetlo kršćanstva, ali mi smo svi pozvani svjedočiti za svjetlo u svojoj svakidašnjici. Na kraju te teme i kardinal Bozanić poručuje da smo kao kršćani pozvani

² Franjo Kuharić. 1990. *Poruke sa Stepinčeva groba. Propovijedi zagrebačkog nadbiskupa kardinala Franje Kuharića na godišnjice smrti blagopokojnog kardinala Alojzija Stepinca*. Zagreb: Nadbiskupski duhovni stol i Glas Koncila. Zatim 2. prošireno izdanje: Franjo Kuharić. 1995. *Poruke sa Stepinčeva groba. Propovijedi zagrebačkog nadbiskupa kardinala Franje Kuharića na godišnjice smrti blagopokojnog kardinala Alojzija Stepinca*. Zagreb: Glas Koncila. Izašlo je i 3. prošireno izdanje pod naslovom: Franjo Kuharić. 2024. *Poruke sa Stepinčeva groba. Propovijedi zagrebačkog nadbiskupa kardinala Franje Kuharića u zagrebačkoj katedrali na godišnjice smrti blaženog Alojzija Stepinca 1970. – 1997*. Zagreb: Glas Koncila.

ponovno tkati prekinute niti katoličke prisutnosti u hrvatskom društvu i svojim vlastitim primjerom biti djelotvorni. Veliku je pozornost kardinal Stepinac pridavao obitelji i brižljivom roditeljskom odgoju djece,³ što i danas obvezuje na roditeljsku odgovornost kad se obezvrjeđuje uloga obiteljskog života i u školama nameće odgoj koji je u suprotnosti s kršćanskim načelima. Kardinal Stepinac se zalagao za dostojanstvo ljudskog života od začeća do smrti, a u današnjem vremenu se propagiraju pobačaj i eutanazija, a znanost eksperimentira s mogućnostima kloniranja ljudi. Kardinal Bozanić prepoznaje aktualne opasnosti današnje društvene klime u kojoj se mladim generacijama serviraju poluistine na mobitelima, prikazuje se nasilje i vulgarne zabave na televizijskim programima. Time pojedini mladi postaju ovisni o virtualnoj stvarnosti, o mentalitetu koji stvara svijet bez odgovornosti, bez vrijednih radnih navika i pravih kulturnih vrijednosti. Pojavljuje se podložnost iskorjenjivanju osobe iz povijesno-kulturnog tkiva u kojem je rođena. U takvom društvenom ozračju ponovno su aktualne poruke kardinala Stepinca kao brižnog i odgovornog odgojitelja mladeži, kao učitelja kršćanske nade. Pred očima nam je imati njegovu poruku roditeljima i odgajateljima: »Pravi muževi ne sagiblju koljena pred lažnim duhom vremena.« Kar-

dinal Bozanić opaža kako se danas nameće materijalizam i konzumerizam kao nova religija blagostanja, a pritom se ne vidi zatvaranje čovjeka u egoističnost i nemilosrdnost, što uzrokuje puštoš duše. Stepinčeva nesebičnost, spremnost na pomoć i stavljanje ljudske osobe na prvo mjesto i u današnjem vremenu postaju ispravan putokaz. U propovijedi naslovljenoj *Privlačnost Stepinčeve blizine* (str. 119-128) kardinal Bozanić na više mjesta iznova upućuje na Blaženikovu poruku: »Vjera ne udovoljava čovjekovim hirovima, već posvješćuje ono što Bog od nas očekuje«.

Snažnu podršku Stepinčevu svjedočanstvu mučeništva za Crkvu sadrži četrnaesta propovijed *Radosno zajedništvo Stepinčeva* (str. 167-173) iz 2009. godine, kada su brojni kardinali i biskupi iz zemalja srednje i istočne Europe obilježili zajedno s hrvatskim narodom i Crkvom pad »željezne zavjese«, tj. urušavanje zidova neslobode i komunističkog režima u kojem se proganjala vjera, te su se podsjetili na hrabre svjedoke kršćanske odanosti: Alojzija Stepinca, Stefana Wyszyńskiego i Jozsefa Mindszentyja i odali im počast.

U više propovijedi kardinala Bozanića pronalazimo mnoštvo citata, pohvalnih izreka i izraza divljenja Stepinčevu liku, koje su izgovorile brojne ugledne osobe crkvenoga i svjetskoga društvenog života, što nedvojbeno predstavlja veliko svjedočanstvo o štovanju Stepinca kao istinskog sveca Crkve među domovinskim i inozemnim vjerni-

³ Poznata je tvrdnja kardinala Stepinca: »Temelj na kojemu počivaju narod i čovječanstvo jest bez sumnje obitelj.«

cima. Važan izvor takvih citata i dokumenata sadrži i zbornik naslovljen *Stepinac mu je ime*.⁴ Pored toga, u propovijedi pod naslovom *Rimski pape o bl. Alojziju Stepincu* (str. 209-219), koju je kardinal Bozanić održao na talijanskom jeziku u crkvi Svetog Jeronima u Rimu 2013. godine, imamo sabranu impresivnu građu zadivljujućih mišljenja o Stepincu. Među njima možemo izdvojiti sažet presjek: za vrijeme komunističkih progona vjere papa Pio XII. iskazao je ohrabrenje i divljenje liku Alojzija Stepinca. Papa Ivan XXIII. održao je po vlastitoj želji svečanu misu zadušnicu u čast Stepincu u kojoj je promatrao »vjernu sliku božanskoga Pastira« te je proročanski kazao: »Molimo se da bi sretno došlo do proslave njegova izabranoga duha. Uvjereni smo i nadamo se da će u milosti i svjetlu Gospodnjem Stepinac razviti svoju zaštitu nad cijelim kardinalskim zborom, kojemu služi na osobitu čast, kao i nad cijelom svetom Crkvom« (str. 35). Papa Pavao VI. posvjedočio je kako je marksizam pod plaštem sudačke toge izvršio nasilje i osudio Stepinca, »koji je bio duh istine, ljubavi, čestitosti, krotkosti i opraštanja; duh evanđelja« (str. 213). Prigodom smrti kardinala Stepinca papa Ivan Pavao I. je 1960. godine rekao: »Rimski Martirologij je mo-

litvenik Crkve. U njemu je upisano novo ime: Alojzije Stepinac« (str. 214). Već tijekom svog putovanja prema Zagrebu 2011. godine papa Benedikt XVI. izrekao je više poticajnih promišljanja o Blaženiku: »Kardinal je bio veliki pastir i veliki kršćanin, a time i čovjek uzorna čovjekoljublja. Rekao bih da je sudbina kardinala Stepinca bila da živi u dvjema suprotstavljenim diktaturama, ali su i jedna i druga bile protiv čovjeka... Upravo u tom opredjeljenju za istinu nasuprot duhu vremena, ta prava ljudskost koja proizlazi iz kršćanske vjere, snažan je primjer ne samo Hrvatima, nego i svima nama« (str. 217). Još je jače svjedočanstvo Benedikt XVI. izrekao u svojoj propovijedi u zagrebačkoj katedrali 5. lipnja 2011. godine, u kojoj za Stepinca kaže: »Postao je branitelj Boga na ovoj zemlji, jer je postojano branio istinu i pravo čovjeka da živi s Bogom« (str. 217). Naposljetku, sveti otac Ivan Pavao II. višekratno je govorio o kardinalu Stepincu, ističući da je bio »bedem Crkve u Hrvatskoj«, njezin »najsvidljiviji lik«, ističući osobito njegovu »nepokolebivu vjeru i vjernost, odlučnost za obranu slobode, posebice one vjerske, za čovjekovo dostojanstvo i ljudska prava« (str. 215). Također i u propovijedi prigodom beatifikacije u Mariji Bistrici sveti otac Ivan Pavao II. uzvisio je Stepinčevu moć nebeskog zagovora: »U njega danas s pouzdanjem upiremo svoj pogled, ištuci njegov zagovor« (str. 216). Danas u vrijeme ljudskih sukoba, ratova i straha od moguće zlosretne sutrašnjice iteka-

⁴ Vinko Nikolić (ur.). 1978. *Stepinac mu je ime. Zbornik uspomena, dokumenata i svjedočanstava*. Barcelona: Hrvatska revija. Također je izašlo i 2. izdanje: Vinko Nikolić (ur.). 1991. *Stepinac mu je ime. Zbornik uspomena, dokumenata i svjedočanstava*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

ko treba čuti proročanske riječi kardinala Stepinca koji je bio svjestan da je Europa nastala na temeljima kršćanstva te da ih mora njegovati i vratiti im se: »Dok god opet Kristova ljubav ne obasja srca naša, ludost je i pomisliti na bolje dane čovječanstva« (propovijed *Stepinčevska savjest*, str. 335-340).

Kardinal Josip Bozanić u svojim je propovijedima objedinio dragocjenu građu koja pridonosi potpunijem sagledavanju lika našega sveca Alojzija Stepinca. Razmatrao ga je kao apostola svete euharistije, kao ispravnog orijentira u vremenima iskušenja, kao uzora čvrste i nepokolebljive vjere, kao onoga koji je živo blago nadahnuća sinode Zagrebačke nadbiskupije, kao uzora besprijekorne savjesti i kao onoga koji je jedinstven primjer za nasljedovanje. U tekstu na koranicama ove knjige biskup Ivan Šaško s pravom kaže da homilije kardinala Bozanića ulaze u žarišta značenja Stepinčevih riječi, dok u svom tekstu naslovljenom *Pismo umjesto pogovora* biskup Ratko Perić uočava kako ova

knjiga promiče duboku svijest o tome da upravo Stepinčeva žrtva i riječ donose sve veće plodove u životu hrvatskih vjernika kao i cijele Katoličke Crkve. U ovoj zbirci propovijedi za Stepinčevu nalazimo vrelo poticajnih znakovitih misli i spasijskih poruka koje je u sažetom prikazu nemoguće u cjelini prikazati. Stoga knjigu *Alojzije Stepinac - žrtva za budućnost* treba detaljno čitati, a ona će biti ne samo našem naraštaju nego i brojnim nadolazećim generacijama izvor dragocjene duhovnosti i neiscrpnog naslijeđa našega sveca Stepinca, kao i poticaj za bolji kršćanski život.

Možemo zaključiti da propovijedi kardinala Josipa Bozanića objedinjene u knjizi *Alojzije Stepinac - žrtva za budućnost* vjerodostojno i izvrsno tumače svečev životopis, doba u kojem je živio i aktualnost svečeva svjedočanstva u našem vremenu. U tim propovijedima iznesene su ključne poruke koje su nadahnuće za sadašnjost i budućnost ne samo hrvatskog naroda nego i cjelokupnog svijeta.

Milan Simčić. 2024. *Svjedok jednog stoljeća*. Marko Trogrlić (ur.). Split: Književni krug + slikovni prilog, 391 str.

Mato Zovkić

Knjiga *Svjedok jednog stoljeća* memoari su hrvatskog svećenika koji je trideset i osam godina djelovao u dvije vaticanske kongregacije. Podsjetimo se da u standardnom hrvatskom pluralna imenica »memoari« dolazi iz francuskog a

znači pisana sjećanja autora na ljude i događaje vremena u kojem je živio i djelovao. Mons. autor Milan Simčić (r. 1926.) svećenik je Riječke nadbiskupije a urednik prof. dr. sc. Marko Trogrlić (r. 1972.) povjesničar u Splitu, koji je 2018. godine